

ZDRAVSTVENO-ISTORIJSKI MOTIVI NA FRESKAMA U DVORCU OLIMJE

Franc MINARIK

U DOLINI BLIZU ROGAŠKE SLATINE, U SLOVENIJI, UZDIŽE SE USRED zelenila nekadašnji dvorac grofova Tattenbach (Tatenbah), kasnije manastir hrvatskih kaluđera reda sv. Pavla — Olimje. U toj tvrđavi je još pre 180 godina postojala lepo uređena i freskama ukrašena manastirska apoteka, dok u samoj crkvi takođe ima nekoliko medicinski zanimljivih fresaka.

Još pre nekoliko desetina godina upotrebljavane su prostorije te apoteke kao podrum za smeštaj voća i povrća. Vlaga je zahvatila zidine stare kule u kojoj se nalazila apoteka — koje je stolecima vlažila voda jarka koji je opkoljavao dvorac — i uništila već odavno daske poda apoteke. Ona je, isto tako, uništavala zidove i freske koje je na mnogim mestima prekrila i buđ vinskog podruma. Dvorište dvorca je bilo posle svake kiše ili snega puno vode koja je natapala zidove zgrade. Propadali su, takođe, krov kule iznad apoteke i kapelice kao i oluci za odvod vode, tako da je vlaga i odozgo prodirala u zidove.

Godine 1955. mariborska podružnica Farmaceutskog društva Slovenije izdala je malu knjižicu na četiri jezika (na slovenačkom, srpskohrvatskom, nemačkom i engleskom) u kojoj su dati opisi ukupno 15 oštećenih, delimično vrlo slabo vidljivih fresaka u ovoj nekadašnjoj apoteci, koja je radila od 1664. do 1782. godine, dakle oko 120 godina, sve do ukidanja manastira. Knjižica je izdata s namerom da upozori sve one kojima istorija naše kulture leži na srcu, na ovaj farmaceutski i medicinsko-istorijski spomenik, i da naše kulturne i stručne krugove ubedi da je akcija spasavanja hitno potrebna. Cilj je bio postignut. Republičke i sreske vlasti, istorijska i farmaceutska društva su uzajamno saradivali, a Republički zavod za zaštitu spomenika kulture je konačno preuzeo glavni posao: restauriranje slika.

Pripremni radovi za obnovu ove stare apoteke trajali su nekoliko godina. Tok potočića čija se voda ulivala u kanal koji je opkoljavao tvrđavu je premešten, korito jarka je očišćeno, krov popravljen i oluci namešteni. Konzervatorski radovi su trajali do sredine 1956. godine. U apoteci je izvršeno čišćenje i restauriranje fresaka, postavljen pod od cigala, uvedeno je električno osvetljenje, obavljani su razni zidarski radovi, otvoren kamin, uklonjena teška kamena vrata, prilazni prostor i stepenice su dovedeni u red. Napravljena su masivna drvena ulazna vrata i novi prozori. Isto tako, uređeno je prizemlje dvorca. Od velike važnosti bile su i drenaže, pošto su u kuli ispred apoteke otkrivene podzemne vode a u blizini kule u kojoj se nalazila apoteka osam podzemnih izvora. Moralo se omogućiti da sve ove vode dobiju svoj slobodan otok.

Još 1941. godine pripremili smo za štampu raspravu o Olimju i njegovoj istoriji, koja zbog ratnih prilika nikada nije bila objavljena. Kako je umetnička istorijska literatura poslednjih godina obogaćena novim otkrićima i faktima o freskama Olimja — pri čemu moramo posebno istaći studije istoričara umetnosti Anice Cevc iz Ljubljane — koje imaju i poseban značaj za proučavanje prošlosti naše zdravstvene kulture, to ćemo ovoga puta pokušati da damo jedan potpuniji osvrt.

Slika 1

Sve do 1955. istoričarima umetnosti nije bilo poznato ime autora fresaka u Olimju kao ni kojoj školi je pripadao. Prof. Franc Stele, iz Ljubljane, je već 1938. godine, kako navodi Anica Cevc, razlikovao iluzionističko slikarstvo u Slovenačkoj Štajerskoj nastalo pod uticajem Gradeca (Graz-a) od iluzionističkog pravca koji se razvio u prvoj polovini 18. stoleća pod okriljem kaluđera reda sv. Pavla u severozapadnim krajevima Hrvatske. Centar ovog drugog pravca, čiji je glavni predstavnik Ivan Ranger, bio je u Lepoglavi, u Hrvatskoj. Te opšte konstatacije odnosile su se na dela nepoznatih, anonimnih slikara. U jednoj studiji, 1951. godine, prof. Stele je izneo svoje pretpostavke o donjoštajerskom slikarskom pravcu u kom su se ukrštali gradecki i zagorsko-pavliniski pravac.

Tek posle brižljivog ispitivanja anonimnih slika i fresaka, rasturenih po raznim krajevima Slovenačke Štajerske, među kojima i fresaka u apoteci i u kape-

Slika 2

lici sv. Franje u Olimju, te posle detaljne umetničke analize, mogla je Anica Cevc mnoge od tih slika da pripíše jednom te istom slikaru čije joj ime, međutim, još nije bilo poznato. Pri toj analizi autorki je, kako sama iznosi, pored opšteg utiska i osnovne tematike fresaka, ispitivanja osobnosti u obradi figura, vrlo dobro poslužilo i sravnjivanje, za toga umetnika i ostale slikare istoga pravca, vrlo karakterističnih dekorativnih motiva, kao što su školjke, volute, okviri sa ukrasima u obliku bilja, konzole itd.

Slika 3

Prof. Tihomil Stahuljak, iz Zagreba, ustanovio je da je isti, nama još uvek nepoznati slikar koji je izradio freske u crkvi u Olimju, radio i slike u crkvi u Trškem Vrhu, u Hrvatskoj. I tu, u Hrvatskoj, konačno je i utvrđeno ime slikara. Naime, freske u Trškem Vrhu kod Krapine izradio je, 1777, godine, Antonius Lerchinger, pictor Roichensis. Dakle slikar Anton Lerhinger koji je u to doba (1777) živeo u Rogatcu, u Štajerskoj, u blizini hrvatske granice, tj. blizu Olimja.

Otkrićem imena slikara olakšano je traženje i ostalih podataka iz njegova života. Lerhinger je dugo živio u Rogatcu, ali nije utvrđeno da li je tu i rođen ili se kasnije doselio. Rođen je, verovatno, oko 1720. godine.

Lerhinger je bio učenik fresko-slikara Janeza Krisost. Vogla iz Graca, a 1741. je bio pomoćnik slikara Franca Antona Bechmayer-a, u Ptuj. U Štajerskoj je ukrasio oko 11, a u Hrvatskoj 2 crkve. Do sada se zna za šest njegovih uljanih slika, mada će se daljim istraživanjem taj broj verovatno povećati.

Slika 4

Godine 1763. Lerhinger je izjavio, da bi želeo da slika na površini u nekoj crkvi, ali da ona neće biti prekrivena sitnicama i ukrasima, niti će biti nekih okvira od maltera i gipsa, već da sve mora biti urađeno kičicom. Okvir slike sa arhitekturom, školjkama i sa simbolima takođe treba da bude naslikan. Tim rečima Lerhinger je hteo da kaže kako ne želi da se ograničava na unapred određene okvire od maltera, jer je znao da će svojom spretnošću lako postići da plastične dekoracije budu u potpunosti dočarane slikanim.

U to vreme (1763) Lerhingerova radionica je verovatno bila već veoma poznata, jer je doba njegove aktivnosti dokazano za najmanje 46 godina (1741—1787). Što se više približavao vrhuncu svoje umetničke slave, bio je sve veštiji u stvaranju dekorativnih elemenata, i razvio se u jednog od najvećih majstora baroka Južne Štajerske.

FRESKE U CRKVI U OLIMJU

Napomenuli smo, da je po izvršenim kritičkim analizama Anica Cevc utvrdila da je slikar Anton Lerhinger autor fresaka u kapelici sv. Franje u Olimju. Pošto je te freske izradio ranije od onih u apoteci, i pošto iste — bar što se tiče onih koje prikazuju medicinsko-farmaceutske motive — do danas nisu nigde opisane, govorićemo prvo o njima.

Po hronogramu na zidu kapele vidimo, da je taj rad završen 1766. godine, kada je Lerhinger bio na vrhuncu svoje umetničke snage. Na plafonu kapelice slikar je izradio bogatu ornamentiku koja ostavlja utisak pravih gipsanih radova.

Slika 5

Polja, data u prividnim okvirima samo naslikanih površina, umetnik je ispunio slikama i događajima iz života i legende o sv. Franji. Ovde ćemo spomenuti samo one koje su interesantne za našu struku.

Franja Ksaverijski nazvan apostol Indije, bio je između ostalog poznat i po svojoj brizi za bolesnike. Rođen je 1506. godine kao sin veoma uglednih roditelja u mestu Ksaveriju, blizu Pampole u Španiji. Kao osamnaestogodišnji mladić, željan znanja, posvetio se studijama filozofije na tada već čuvenom univerzitetu u Parizu. Godine 1524. položio je doktorat i postao

nastavnik na univerzitetu. (Filozofija je tada, kao što je poznato, obuhvatala i fiziku, tj. nauku o lekarstvu i o lekovima). Kasnije je studirao još i teologiju.

Godine 1536. Franja Ksaverijski je sa grupom drugova otputovao u Veneciju, gde su po bolnicama vršili zdravstvenu službu i negovali bolesnike. On je stanovao u bolnici za neizlečive bolesnike, danonoćno radeći i najgrublje poslove.

Jedna od slika Lerhingerera prikazuje Franju Ksaverijskog kako klečeći pred bolesničkom posteljom svojim ustima sisa gnoj iz rane bolesnika da bi je na taj način očistio (slika 2). U pozadini, na levoj strani vidimo kroz otvorena vrata susednu prostoriju. Tamo je bolnička kućna apoteka, sa regalima i farmaceutskim posudama. Na desno se bolnička soba produžuje.

Slika 6

Iz Venevije je Franja Ksaverijski išao u razna druga italijanska mesta gde je, takođe, briga za bolesnike njegov najčešći i najomiljeniji posao.

Godine 1541. Franja Ksaverijski je, po želji portugalskog vladara Huana III, preko Lisabona krenuo morem prema Indiji. Kad je na brodu kojim je putovao izbila neka epidemija, požrtvovano je negovao bolesnike prepuštajući im svoj deo hrane i svoju postelju. Posle godinu dana prispeo je u Gou, tada važno mesto u portugalskim kolonijama. I ovde je preuzeo na sebe brigu za bolesnike i svakoga dana posećivao bolnice, a kad god bi se neko u tom kraju razboleo

tražila se pomoć Franje Ksaverijskog. Kad su vojnici sa nekih španskih brodova počeli u velikom broju da umiru od kuge, Franja je bolesnicima pritekao u pomoć. U mestu u kom je 1552. godine harala kuga, on je uredio bolnicu za okužene i snabdeo ih namirnicama i lekovima. Franja Ksaverijski nije lečio samo sugestivnim rečima već je koristio i znao da upotrebi lekove.

Kod ulaza u kapelu u Olimju, s desne strane, u okviru kičicom izrađene štukature, umetnik je prikazao scenu u kojoj Franja Ksaverijski leči tamnoputog indijskog dečaka koji leži. Legenda pod slikom na latinskom glasi: „Sanat“ (slika 3).

Slika 7

Na levoj strani od ulaza slikar ga je prikazao kako leči duševnog bolesnika koga drže dva muškarca. Potpis ispod slike glasi: „Expellit“ (slika 4). Duševna oboljenja i epilepsiju smatrao je, doduše, već Hipokrat kao prirodne bolesti, no ipak se prastaro verovanje, da epilepsiju prouzrokuje demon, održalo još oko dve hiljade godina. I na ovoj slici vidimo, da slikar prikazuje demone u vidu malih krilatih zmajeva koji napuštaju telo bolesnika.

Na levom zidu kapelice umetnik je naslikao nosila i na njima bolesnika koji se budi i odiže sa svog ležaja. Pored njega je mati sa novorođenčecom u rukama, a ispred nje, na zemlji, leži ranjeni čovek sa zatvorenim očima. U drugom

planu slike vidi se neki čovek kako leži pod teretom grane koja se odlomila s drveta (slika 5). Iznad slike je natpis: „Vita mortuorum“.

Sledeća freska na istom zidu, ispod plafona, prikazuje grupu „hirurških“ bolesnika i osakaćenih (slika 6). Prva osoba iz te grupe sedi na zemlji, sa štakama položenim pored sebe; ruke ovog bolesnika su takođe osakaćene. Drugi bolesnik ima na jednoj nozi primitivnu drvenu dokolensku protezu. Treća osoba, žena, puzi na kolenima s rukom ispruženom unapred, dok se u pozadini vidi još i četvrti invalid. Iznad slike je natpis: „Pes laudorum“.

Na istoj strani nalazi se slika koja prikazuje čoveka koga goni i napada pobesnili bik. U prednjem planu kleči bolesnik koji se moli.

Slika 8

Preko puta ove slike, s desne strane kapelice, vidimo u istoj visini grupu bolesnika koje muče razne unutrašnje bolesti. Sa izdignutim rukama i očima, oni mole za pomoć. U gornjem planu slike umetnik je izradio farmaceutsku posudu na kojoj piše „Vita“, i ispisao reči: „Salus infirmorum“ (slika 7).

Jedna manja freska, na sredini zida s desne strane, prikazuje zabrinutog seljaka i seljanku sa njihovim bolesnim domaćim životinjama: dve bolesne krave leže na zemlji ispred njihovih nogu. To je motiv koji će možda zanimati i naše istoričare veterine.

Na istom desnom zidu kapelice Lerhinger je naslikao još nekoliko bolesnika koji pate od očnih bolesti (slika 8). Prvo lice u toj grupi je zdravo dete sa podig-

nutom desnom rukom kojom slepima daje uputstva. U levoj ruci dete drži dugačku palicu pomoću koje za sobom vodi odraslog slepog čoveka koji bojažljivo stupa. Slepac drži zadnji kraj palice levom rukom, dok u desnoj ruci ima štap kojim pokušava da napipa tvrdo tle. Pored njega je prikazana jedna slepa žena. Iza ovih predstavljen je čovek koji sa obadve ruke popravljiva zavoj na desnom bolesnom oku. Žena koja stoji pokraj njega, ima belu maramu preko oka. Natpis iznad slike glasi: „Lumen Coecorum“.

RESTAURIRANE FRESKE U APOTECI

Prikazaćemo i Lerhingerove freske koje se nalaze u nekadašnjoj apoteci, a koje su pre restauracije bile delimično ili potpuno nevidljive.

Apoteka je zauzimala zasvođenu prostoriju u prizemlju leve, okrugle kule dvorca, pored crkve. Put do nje je vodio preko mosta iznad jarka koji se na slici dvorca Olimje iz 1681. godine još dobro vidi (slika 9). Na slici se vide, takođe, i bašte u kojima su monasi gajili verovatno i lekovito bilje.

Slika 9

Na ulazu u ovu istorijsku apoteku nailazimo s jedne i druge strane na freske koje predstavljaju zaštitnike bolesnika, lekara i apotekara, Kuzmana i Damjana (slika 10), dva brata lekara, koji su živeli u 3. stoleću u jednoj bolnici u Siriji, i radili po metodu antičkih asklepiadosa. Umetnik ih je prikazao obučene u dugačke talare, sa okovratnicima od hermelina. Kuzman drži u ruci apotekarsku

posudu a Damjan bocu. Obadve figure izrađene su tako da ostavljaju utisak vajarorskog dela. Kičicom je naslikan i postament slike, a na zidu su dočarane i senke. Ova freska je istovremeno i jedina slika Kuzmana i Damjana koja je u Sloveniji očuvana u apoteci, sve ostale nalaze se u crkvama.

Slika 10

Iznad vrata čitamo godinu 1780, godinu nastanka fresaka u apoteci. Ispod ove brojke zabeležene su reči izraelićanskog filozofa Siraha: „Fili in tua infirmitatene despicias te ipsum, sed ora domunum, et ipse curabit te“.

Najveća slika u apoteci nalazi se na plafonu, i prikazuje Stvoritelja u oblaku kako stvara materiju za lekove: lekovito bilje, drveće, životinje i ljude. U pred-

njem planu, u sredini su biljke u cvetu, drveće i životinje, a na desnoj strani rudnik iz kojeg se kopa i odvozi ruda. Ova freska je prevelika da bi je fotoobjektiv mogao obuhvatiti (vidi se delimično na slikama 10 i 11).

Slika 11 predstavlja enterijer obnovljene apoteke, sa izvanrednom unutar-njom arhitekturom okrugle kule i podelom debelih zidova u svodove i prozorske niše.

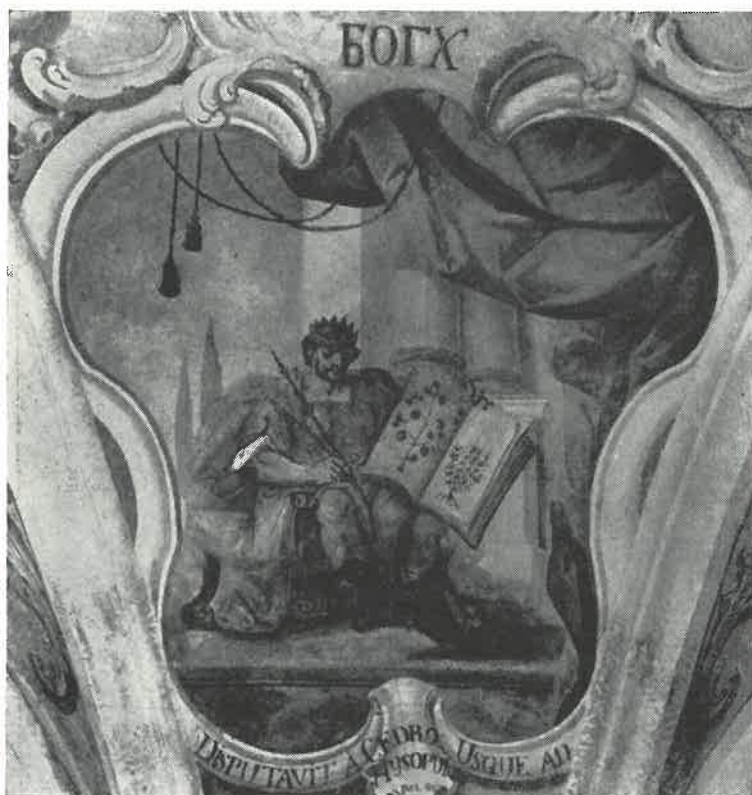

Slika 11

Sledeća kompozicija od ukupno 6 slika prikazuje biblijske događaje sa farmako-botaničkim, farmako-zoološkim i medicinskim motivima. Gotovo svi zidovi apoteke su od vrha do zemlje pokriveni freskama.

Prva slika na zidu s leve strane u stvari je produžetak slike na plafonu. Na njoj su dve figure, dva prva ljudska stvorenja koja su istovremeno i dva prva bolesnika na svetu: Adam i Eva ispod drveta (slika 10, desno). Zanimljivi su botanički i zoološki motivi na toj slici: jabukovo drvo, zmija, ovca, pas. Jabuka je i u staro vreme služila kao lek, u vreme kada vitamini još nisu bili poznati, a Paracelsus je tinkturu gvožđa pripremao sa jabukovim sokom (Tinctura Martis e succo pomorum). Meso zmijske se nekada upotrebljavalo za preparat Trochisci viperini i za Electuarium Theriaca. Iz ovčje vune već je Dioskorid dobijao neku vrstu lanolina, dok su se masno tkivo, mozak i krv psa još pre stotinu godina upotrebljavali kao lek.

Freska koja prikazuje Noju spadala je među najoštećenije (slika 11, levo). Botaničko-farmaceutski motiv na toj slici je loza (*Vitis vinifera*), čiji su gotovo svi delovi u staro vreme upotrebljavani u lekovite svrhe: groždani sok, sok iz lišća, lozica, pepeo (kalium karbonat), smola (*lacrimae*), sušeno zrno loze, seme

Slika 12

i vinski kamen (*cremor tarturi*). Vina medicata su u staro vreme služila umesto današnje tinkture, a već Dioskorid je napisao petnaest poglavlja o lozi, njenim delovima, i o raznim vrstama vina.

Na jednoj fresci Lerhinger je prikazao Rubena, sina Jakova i njegove prve žene Lije, kako prinosi svojoj majci mandragoru (slika 11, sredina). U istočnim zemljama se verovalo, i još uvek se veruje, da mandragora ima magičnu moć, da budi ljubav u čoveku, i da pozitivno deluje na plodnost žena. Otuda je mandragora poznata i o njoj postoji opširna literatura. Ali ovde treba napomenuti, da naš slikar nije hteo mandragoru da prikaže u obliku neke lutke koja poseduje magičnu moć, što je inače stolicima bilo uobičajeno. Naslikao je biljku kakva izgleda u prirodi, verovatno posluživši se Matthiolijevom knjigom o travama, čime je hteo da podvuče farmaceutski značaj te biljke. Naše apoteke su takođe vekovima držale mandragoru od koje su spravljani razni preparati protiv nesаницe i bolova. Ranarnici su prilikom operativnih zahvata upotrebljavali mandragoru kao narkotično sredstvo.

Farmako-botanički motiv sledeće slike je bršljan (*Hedera helix*). Na njoj je prikazan bršljan iznad glave proroka Jone koji sedi na jednoj uzvišici i gleda u ravnici, na grad Ninivu. Po bibliji, bršljan pravi senku i time Jonu štiti od

Slika 13

žarkog sunca (slika 11, desno). No, poznato je da su još stari Grci koristili bršljan u lekovite svrhe: cvet, lišće, sok od lišća i bršljenovu smolu. U spiskovima zaliha naših apoteka iz 18. stoleća nailazimo na smolu, lišće i zrno bršljena.

Tek posle restauriranja bilo je moguće tačno utvrditi šta prikazuje freska kralja Salomona (slika 12), za koga biblija kaže: „Disputavit a cedro usque ad hysopum“. Ova rečenica ispisana je i na okviru freske, na kojoj Salomon, u kraljevskoj odeždi, čita iz jedne velike knjige. Na levoj strani od knjige slikar je naslikao grančicu libanskog kedra, a na desnoj izop. Inače, na Orijentu još

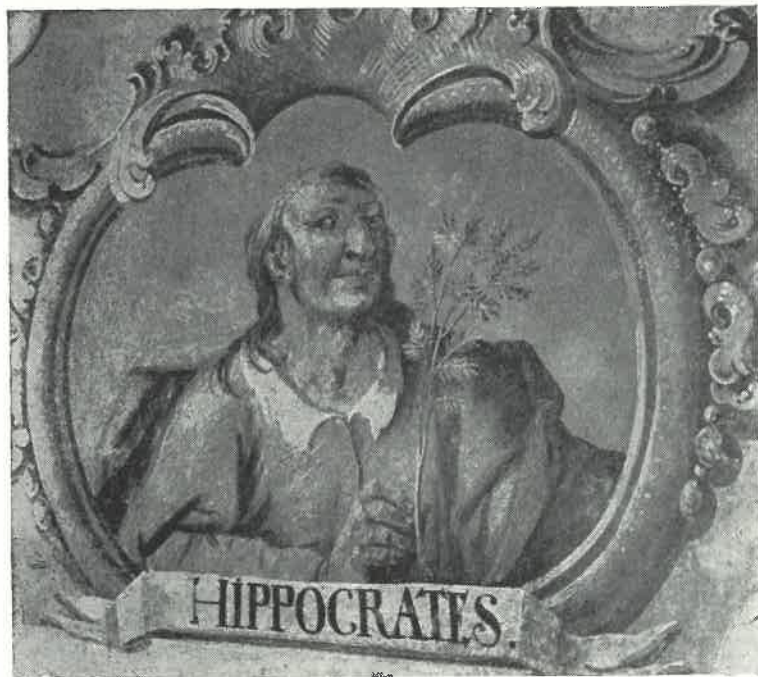
i danas Solomona smatraju za velikog lekača, dok je obadve droge (kedar i izop) upotrebljavao već Dioskorid, a koristili su ih stolecima i naši lekari i apotekari.

Naredna freska prikazuje Hrista kako leči oduzetog (slika 10, levo), i spada u grupu onih slika koje Hrista prikazuju u ulozi apotekara ili lekara. Literatura o slikama s takvim sadržajem je i mnogobrojna i poznata.

Tom freskom završava se ciklus biblijskih slika u prostoriji nekadašnje apoteke, i sledi drugi, ciklus fresaka sa likovima starih slavni lekara.

Ove freske nalaze se u prozorskim nišama, i ima ih ukupno šest: Aesculapius, Hippocrates, Dioscurides, Galenus, Avicenna, Theophrastus. Te slike, naravno, nisu portreti, izuzev možda one Teofrasta Paracelsusa koji je po vremenu u kom je živeo bio bliži našem slikaru. Oko svake freske kičicom je naslikan okvir koji vizuelno veoma plastično deluje.

Eskulap (slika 13) drži u rukama oblu staklenu posudu. Sigurno je, da ni slikar ni naručilac nisu nameravali da u manastirskoj apoteci lekar Eskulap bude

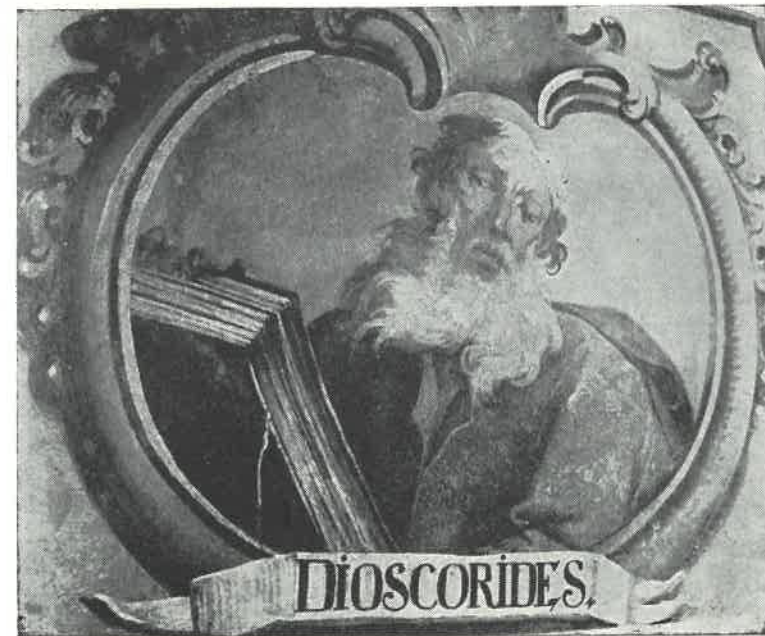
Slika 14

prikazan kao grčki bog, već kao izvrstan ovozemaljski lekar kakvim ga opisuje i Homer. Staklena boca u Eskulapovim rukama je anahronizam, pošto Grci u vreme Homera još nisu znali za staklo.

Hipokrat (slika 14) drži u desnoj ruci biljku.

Dioskorid (slika 15) čita neku veliku knjigu, verovatno svoje delo *Materia medica*.

Freska koja prikazuje grčko-rimskog lekara Galena bila je dobro očuvana (slika 16). Njegov pogled upravljen na posmatrača je ljubazan. U knjizi koju

Slika 15

Slika 16

Slika 17

Slika 18

drži u desnoj ruci čitamo: „Haec tria: Mens hilaris, requies, moderata diaeta“. Reči su uzete iz srednjovekovnog medicinskog eposa Salernske škole.

Avicena (slika 17) drži u rukama bocu sa natpisom: „Mixture antiphlogistica“.

Teofrast (slika 18) drži u ruci bocu sa natpisom: „Aurum potabile“. Iz ovoga proizlazi da freska ne predstavlja grčkog botaničara Teofrasta, već lekara i alhemičara Teofrasta Paracelsusa koji je tinkturu aureu upotrebljavao kao lek.

Apoteka je bila ukinuta 1782. godine, a njen poslednji apotekar, Jakob Kayser, preselio se u Celje gde je preuzeo Ferjančičevu apoteku.

KRATAK ISTORIJSKI DOKUMENT DVORCA OLIMJE

Poznato je da je grofica Hema Breška, 1042. godine, dvorac Olimje poklonila ženskom manastiru u Krki, u Koruškoj, koji je ona sama i ustanovila. Posle ukidanja manastira dvorac je postao vlasništvo krške biskupije.

Od ostalih feudalaca-vlasnika dvorca poznati su, na primer, Janez Tattenbach (+1587), pukovnik u Hrvatskoj, i njegovi potomci. Možda je ova porodica sagradila dvorac u njegovom današnjem obliku, pošto zgrada nosi uklesanu oznaku: godina 1550. Kasniji vlasnici su bili većinom hrvatski plemići.

Godine 1658. gospodar ovoga dvorca bio je magister philosophiae Ivan baron Zakmardi de Diankovec, protonotar hrvatsko-slavonskog kraljevstva. Zakmardi je bio značajna ličnost u istoriji Hrvatske sredinom 17. stoleća, čovek koji je ogroman deo svoje imovine upotrebio u kulturne i dobrotvorne svrhe, naročito za prosvetavanje naroda i školovanje omladine.

Zakmardi je svoj dvorac Olimje ustupio monaškom redu sv. Pavla, 1662. godine. Simon Bogavić, prvi prior manastira Olimje, podigao je na zapadnoj strani dvorca crkvu (1675. godine), a zgradu samog dvorca povisio je za jedan sprat. U 18. veku uz crkvu je dozidana kapelica sv. Franje Ksaverijskog koju je zatim, 1776. godine, ukrao slikar Anton Lerhinger. Oko četrnaest godina kasnije izradio je još i freske u prostoriji namenjenoj apoteci.

Ustanovljenje manastira i apoteke u Olimju pada u vreme kada se hrvatski kaluđerski red sv. Pavla nalazio na najvišem stupnju kulture i nauke. Zna se da su članovi bratije toga reda bili popularni u narodu i cenjeni kao lekari, iako o njihovom radu na zdravstvenom polju imamo veoma malo pisanih izveštaja. Na podatke o tome najčešće se još može naići u latinski pisanim analizama dvojice hrvatskih istoričara reda sv. Pavla, Andreje Eggerer-a i Nikolaja Bengera.

No ono što je za nas posebno interesantno jeste činjenica, da se iz istorijskih podataka pa i fresaka o kojima je ovde bilo reči zapaža da je među braćom reda sv. Pavla vladao vanredno veliki interes za apotekarstvo i medicinu. Otuda i pretpostavka jednog hrvatskog istoričara, da je u Olimju možda trebalo da bude otvorena bolnica ili neka vrsta medicinske škole.

Fotografiju br. 1 snimio Adolf Pikel, fotografije br. 2 i 9 — Vlado Cizelj, a ostale Jože Kovačić.

LITERATURA

¹ *Minařik F.*, Olimje, historična lekarna v sliki in besedi, Farmaceutsko društvo Slovenije, podružnica Maribor, Maribor 1955. — ² Varstvo spomenikov, glasilo Zavoda za spomeniško varstvo LRS (1955–1957), Ljubljana, 1959, str. 90–94. — ³ *Nežič D.*, Restavracijska dela v Olimju, Farmaceutski vestnik, Ljubljana 1960, str. 90. — ⁴ *Cevc A.*, Anton Lerchinger, Zbornik za umetnostno zgodovino, 1959, NV (V–VI), Laureae F. Stele oblatae, str. 477–488. — ⁵ *Cevc A.*, Baročno slikarstvo na Slovenskem v publikaciji: Barok na Slovenskem, Narodna galerija v Ljubljani 1961, str. 20–38. — ⁶ *Torkar M.*, Življenje svetnikov, Celovec, 1908. — ⁷ *Minařik F.*, Mandragora, Zdravstveni vestnik XVI, Ljubljana, 1950, str. 87, 123, 148. — ⁸ *Minařik F.*, Kristus kot lekarnar, Glas apotekarstva, Beograd, 1925, str. 42–49. — ⁹ *Tartalja H.*, Flos medicinae. Regimen sanitatis Salerni (faksimil hrvatskog prevoda iz 1768. godine), Zagreb, 1958. — ¹⁰ *Eggerer A.*, Fragmen panis corvi proto eremitici sen reliquiae annalium ordinis fratrum eremitarum, Vienna, 1663. — ¹¹ *Beuger N.*, Annalium Eremicoenabiticorum, volumen secundum (1663–1727), Posenii, 1743. — ¹² *Minařik F.*, O belih menihih, njihovih bolnikih in zdravilih, Farmaceutski glasnik, Zagreb, 1946, br. 5. — ¹³ *Minařik F.*, Grad Olimje in pavlinci ter opis nekdanje lekarne v Olimju, 1940. Manuskript in krtačni odtis v Drž. arhivu Slovenije, podružnica Maribor.

LES FRESQUES HISTORIQUES PHARMACO-MÉDICALES À OLIMJE

Franz MINAŘIK

CE N'EST QU'EN 1959 QUE ANICA CEVC, HISTORIEN DE L'ART DE LJUBLJANA CONSTATA que l'auteur des fresques historiques de la pharmacie et de la chapelle du château à Olimje était le peintre Antoine Lerchinger.

Lerchinger vécut dans la seconde moitié du XVIIIe siècle et habitait pendant une longue période à Rogatec, près de Rogaška Slatina et Olimje. Dans certaines églises slovènes et croates on trouve encore aujourd'hui les fresques qu'il a peintes. Il était un des meilleurs peintres du style baroque de la Styrie slovène.

Les fresques de la chapelle ne sont ni reproduites ni décrites jusqu'à présent. Elles datent de l'année 1776. Quatorze ans plus tard, en 1780, Lerchinger décora avec ses fresques la pharmacie qui se trouvait dans la tour ronde du château. L'humidité et la moisissure avaient endommagé les fresques.

L'auteur montre pour la première fois ces fresques après leur restauration dans toute leur fraîcheur et valeur historique pour la connaissance de la culture sanitaire de ce temps.

Une des photos démontre l'intérieur de la pharmacie historique. Deux autres représentent sur les fresques les patrons Cosme et Damien. Au plafond se trouve une fresque montrant l'image du Seigneur créant les médicaments. Adam et Eve figurent comme les premiers malades. La pomme, le serpent, le chien et le mouton y sont des motifs pharmaco-historiques et la vigne, la mandragore et le lierre les motifs pharmaco-botaniques. Le roi Salomon, connaisseur des plantes, est représenté comme patron des botanistes avec les branches du cèdre et de l'ysop sur le livre qu'il tient dans les mains.

Dans les autres pièces se trouvent six belles images restaurées et qui représentent les vieux maîtres de la médecine et de la pharmacie: Esculape, Hippocrate, Dioscoride, Galien, Avicenne, Paracelse, tenant chacun un symbole correspondant à son art, soit une fiole, un livre, un pot à médicaments ou une plante.

A la fin de son rapport l'auteur cite les données historiques sur la pharmacie et la chapelle du château à Olimje.

DIE HISTORISCHEN MEDIZINISCH-PHARMAZEUTISCHEN FRESKEN IN OLIMJE

Franz MINAŘIK

ERST 1959 HAT DIE KUNSTHISTORIKERIN ANICA CEVC AUS LJUBLJANA, FESTGESTELLT, dass der Autor der historischen Fresken in der alten Apotheke und Kapelle des Schlosses Olimje, der Maler Anton Lerchinger ist.

Lerchinger lebte in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts und war lange Zeit in Rogatec bei Rogaška Slatina und Nahe von Olimje, ansässig. In slovenischen und einigen kroatischen Kirchen sind seine Fresken noch heute erhalten geblieben. Er war einer der besten Maler des Barocks in der slovenischen Steiermark.

Die Fresken der Schlosskapelle sind bis heute weder abgebildet noch jemals beschrieben worden. Sie stammen aus dem Jahre 1776. 14 Jahre später — im Jahre 1780 — hat Lerchinger die Apotheke im runden Turm des Schlosses mit Fresken ausgeschmückt. Durch Feuchtigkeit und einwirkenden Schimmel sind diese Fresken stark beschädigt worden.

Der Autor zeigt zum ersten Male diese Fresken nach ihrer Restaurierung in ihrer vollen Frische und dem historischen Wert den sie für die Erkenntnis der Kultur des Gesundheitswesens dieser Zeit besitzen.

Ein Bild ist die Wiedergabe der inneren Architektur der historischen Apotheke. Zwei weitere stellen die Fresken der Schutzpatrone Kosmas und Damian dar. Der Plafond mit dem Bildnis des Schöpfers zeigt ihn bei der Erschaffung der Heilmittel. Adam und Ewa sind dargestellt als die ersten Kranken. Der Apfel, die Schlange, Hund und Schaf sind pharmaco-historische, wogegen die Weinrebe, Mandragora und Efeu pharmaco-botanische Motive sind. Die Zweige der Zeder und des Ysop auf dem Buche welches König Salomon hält, sollen an ihn als an den Kenner der Pflanzenwelt und Schutzherrn der Botaniker erinnern.

In weiteren Räumen befinden sich sechs schöne restaurierte Bilder der alten Aerzte und Apotheker: Aeskulap, Hippokrates, Dioskorides, Galenus, Avicenna, Paracelsus; jeder von ihnen trägt ein entsprechendes Sinnbild seiner Kunst in der Hand sei es eine Phiole, ein Buch, ein Medikamenten-Gefäß oder eine Heilpflanze.

Am Schlusse seines Referates führt der Autor historische Daten an über die Apotheke und die Kapelle des Schlosses in Olimje.